Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia 12 (2021)

ISSN 2082-0909

DOI 10.24917/20820909.12.31

Marta Chyb-Winnicka

ORCID 0000-0002-8595-2603

Uniwersytet Opolski

Jak słucha ósmoklasista? Próba diagnozy

Słuchanie traktowane jako proces poznawczy, który ma na celu zrozumienie komunikatu, jest trudną umiejętnością. Jak zauważył Hans Hörmann, nie polega ona wyłącznie na przypisywaniu znaczeń słuchowo odebranym znakom na podstawie posiadanej wiedzy językowej. Autor twierdzi, że rozumienie wypowiedzi sprowadza się do przypisania znaczeń jednostkom językowym w ich kontekście, a proces ten wymaga znacznej aktywności umysłowej od słuchacza, który:

[...] analizuje znaki, wyrazy i połączenia wyrazów od chwili, kiedy osiągnie swój z góry przyjęty cel: uczynienie wypowiedzi sensowną. Postępując tak, będzie w miarę potrzeby zmieniał używane przez siebie kody; w miarę potrzeby też pominie niekiedy coś, co rzeczywiście usłyszał; aby w wypowiedzi dopatrzeć się sensu, zignoruje, jeśli trzeba, pewne reguły gramatyki; aby dopatrzeć się sensu, wymyśli, jeśli trzeba, nowe znaczenie słowa, a przynajmniej użyje jakiegoś bardzo rzadkiego znaczenia – byleby dopatrzeć się sensu, itd. [...]¹.

Podstawowym warunkiem rozumienia jest decyzja o nadaniu sensu wypowiedzi, słuchacz musi być przekonany, że to, co słyszy, ma sens. Żeby zrozumieć komunikat, odbiorca swoje myślenie podporządkowuje myśleniu mówcy, tworzy z nim pewną „więź” poznawczą:

Słuchacz, który rozumie mówiącego i jego wypowiedź, przystosowuje swoją świadomość do tego, co mówiący ma na myśli. Mówiący swoją wypowiedzią zmienia świadomość słuchacza. Wypowiedzi językowe są instrukcjami dla słuchacza: masz myśleć w ten oto sposób, masz postrzegać te a te związki².

Mimo to rozumienie wypowiedzi jest aktem wyłącznie subiektywnym:

To, co słuchacz uznaje za znaczenie, które mówiący chciał przekazać swoją wypowiedzią, może istotnie różnić się od tego, co sam mówiący wedle swego przekonania miał naprawdę na myśli³.

¹ H. Hörmann, *Z zagadnień procesu rozumienia*, przeł. M. Witkowski, [w:] *Znaczenie i prawda. Rozprawy semiotyczne*, red. J. Pelc, Warszawa 1994, s. 93–101.

² Tamże, s. 100.

³ Tamże, s. 98.

Dzieje się tak, gdyż do każdej interakcji słuchacz wnosi osobistą perspektywę i własne doświadczenie, które wpływają na proces przypisywania znaczeń usłyszonym słowom i zaobserwowanym zachowaniom nadawcy, innymi słowy – akt odbioru podlega ograniczeniom indywidualnego sposobu widzenia świata, rozumienia rzeczywistości⁴. Na dodatek, jak sądzi Jean Aitchison, słuchanie w dużej mierze opiera się na domysłach:

Słuchacze muszą czynnie wyliczyć możliwy przekaz fonetyczny, posługując się posiadaną w zapleczu wiedzą o języku [...]. Na to, co słyszy dana osoba, wpływają nie tylko jej przewidywania dotyczące wzorców dźwiękowych; być może większy jeszcze wpływ mają jej przewidywania dotyczące wzorców składniowych i semantycznych [...]. Słyszając jakieś zdanie, wiele osób chwyta jedynie zarysy ogólne i pochopnie – choć niekoniecznie trafnie – wnioskuje o tym, co usłyszały⁵.

Stąd też potocznie mówi się, że ludzie słyszą tylko to, co chcą usłyszeć.

Trudność odbioru wypowiedzi wynika ponadto z faktu, że „komunikat przekazywany drogą foniczną w tempie niezależnym od słuchającego słyszy się tylko raz”⁶. Ponadto, jak twierdzą Jerzy Bartmiński i Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, oprócz ulotności (nietrwałości) teksty mówione⁷ charakteryzują się:

- dźwięcznością – dźwięk jest nośnikiem znaczeń;
- wielopoziomowością – rozumienie tekstu zależne jest od prawidłowego przypisania znaczenia wyrazom, zdaniom, a także – na ich podstawie – kompletnej, spójnej wypowiedzi;
- sekwencyjnością – informacje przekazywane są przez nadawcę w porządku linearnym;
- gestycznością – dodatkowe znaczenia, uzupełniające wypowiedź słowną, są niesione przez komunikaty niewerbalne;
- sytuacyjnością – znaczenie wypowiedzi ściśle uzależnione jest od kontekstu sytuacyjnego;
- jednoczesnością wymawiania i odbioru tekstu (naprzemiennością ról komunikacyjnych);
- dialogowością – wypowiedzi nadawcy ukierunkowane są na odbiorcę⁸.

⁴ R.B. Adler, L.B. Rosenfeld, R.F. Proctor, *Relacje interpersonalne. Proces porozumiewania się*, przeł. G. Skoczylas, Poznań 2006, s. 183.

⁵ J. Aitchison, *Ssak, który mówi. Wstęp do psycholingwistyki*, przeł. M. Czarnecka, Warszawa 1991, s. 236.

⁶ A. Seretny, E. Lipińska, *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków 2005, s. 142. Ulotność wypowiedzi nie dotyczy tekstów zdigitalizowanych bądź utrwalonych na innych nośnikach, np. magnetycznych.

⁷ W niniejszej pracy terminy *tekst mówiony* i *wypowiedź* traktuję jako synonimy. W dalszych częściach artykułu w tym samym znaczeniu posługuję się również terminem *tekst* (bez dodatkowych określeń).

⁸ J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, *Tekstologia*, Warszawa 2009, s. 99–104.

Wydaje się, że najwięcej problemów w odbiorze tekstu mówionego⁹ może wynikać ze spontaniczności i emocjonalności mówienia: wypowiedzi te są nieprzygotowane, dlatego też charakteryzują się zaburzeniami spójności, powtórzeniami, wtrąceniami itp. W porównaniu z tekstami pisanymi, w których przemyślane struktury składniowe umożliwiają przekazywanie uporządkowanych informacji w sposób precyzyjny, teksty mówione charakteryzują się zwykle brakiem ścisłości wyводу.

Co więcej, efektywność odbioru wypowiedzi zależy od mówiącego i słuchającego (ich samopoczucia fizycznego, psychicznego, wiedzy, motywacji, umiejętności, doświadczeń w komunikowaniu się, wzajemnych relacji), a także aktualnych okoliczności¹⁰.

Mimo skomplikowania percepcji wypowiedzi, w środowisku szkolnym uznaje się, że umiejętność słuchania w języku ojczystym jest nabywana w procesie rozwoju (socjalizacji) ucznia, dlatego nie warto poświęcać czasu na jej kształcenie. Potwierdza to m.in. najnowsza podstawa programowa języka polskiego¹¹ z 2017 i 2018 r. Autorzy wymagań edukacyjnych dla szkoły podstawowej umiejętność słuchania zawarli w obszarze „Kształcenie językowe”: jako czwarty ogólny cel kształcenia językowego wskazali potrzebę rozwoju sprawności porozumiewania się (słuchania, czytania, mówienia i pisanie) w różnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych, w tym także z osobami doświadczającymi trudności w komunikowaniu się¹². Jednak wymagania szczegółowe tego nie potwierdzają, w żadnym z celów sprawność słuchania nie została zaakcentowana wprost, cele operacyjne odwołują się do odbioru tekstu w ogóle¹³. Natomiast w podstawie programowej języka polskiego dla szkoły ponadpodstawowej nie ma ani jednego zapisu dotyczącego kształcenia umiejętności słuchania¹⁴. Można tym samym przyjąć, że zakłada się, iż ósmoklasiści kończą szkołę podstawową z opanowaną już umiejętnością słuchania. Nie wiadomo jednak, jaki jest jej poziom.

⁹ Również na poziomie językowym można wyróżnić charakterystyczne cechy tekstu mówionego, które mogą utrudniać jego zrozumienie. Dotyczą one całościowej organizacji tekstu, składni, leksyki, słowotwórstwa i fleksji, zob. A. Wilkoń, *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice 2000; J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, *Tekstologia...*, s. 105–106; B. Dunaj, R. Przybylska, K. Sikora, *Język na co dzień*, [w:] *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, red. W. Pisarek, Kraków 1999, s. 244–246.

¹⁰ M. Dziewiecki, *Psychologia porozumiewania się*, Kielce 2009, s. 9–10.

¹¹ Podstawa programowa języka polskiego dla szkoły podstawowej została opublikowana w 2017 roku, a dla szkoły ponadpodstawowej w 2018 r.

¹² *Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Język polski*, <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/jezyk-polski.-pp-z-komentarzem.-szkola-podstawowa.pdf> [dostęp: 3.01.2021].

¹³ Podobnie jak było to w podstawie z 2008 roku, por. M.U. Chyb, *Krótką historią rozwijania umiejętności słuchania na lekcjach języka polskiego*, „Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia” 2018, nr 9, s. 272–291.

¹⁴ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła ponadpodstawowa: liceum ogólnokształcące, technikum oraz branżowa szkoła I i II stopnia. Język polski*, <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=23135> [dostęp: 3.01.2021].

W niniejszym artykule podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie: na jakim poziomie absolwenci szkoły podstawowej opanowali wybrane sprawności percepcyjne (tab. 1). W tym celu przeprowadzono badania diagnostyczne¹⁵ za pomocą autorskich testów słuchania. Do opracowania koncepcji badania wykorzystano Europejski System Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ), regulujący proces nauczania języków obcych w Europie¹⁶.

Zgodnie z zapisami w ESOKJ przyjęto, że słuchowy odbiór wypowiedzi jest warunkowany przez sprawności odnoszące się do poziomu informacji i poziomu operacji poznawczych¹⁷ (tab. 1).

Tab. 1. Podział sprawności percepcyjnych. Propozycja autorska

Poziom informacji	Poziom operacji poznawczych
Ogólne zrozumienie słuchanego tekstu	Selekcja informacji
Szczegółowe zrozumienie słuchanego tekstu	Wyciąganie wniosków

Źródło: opracowanie własne¹⁸.

Uznano, że sprawności, o których mowa w ESOKJ, są elementarnymi sprawnościami percepcyjnymi¹⁹, które powinny zostać opanowane w stopniu wystarczającym

¹⁵ Badania przeprowadzono wśród dwóch grup badawczych: uczniów klas IV i VIII z ośmiu szkół podstawowych na terenie Opolszczyzny. Diagnozę umiejętności słuchania, opierającą się na autorskim opracowaniu typologii słuchania w języku ojczystym, przeprowadzono za pomocą trzech (autorskich) testów słuchania, weryfikujących umiejętność słuchowego odbioru trzech gatunków: piosenki popularnej, audycji radiowej, wywiadu. Ze względu na objętość artykułu w niniejszym opracowaniu prezentuję jedynie fragment uzyskanych wyników dotyczących diagnozy wybranych czterech sprawności cząstkowych. Całościowe wyniki diagnozy zostaną w przyszłości opublikowane w formie monografii, zob. M.U. Chyb, *Efektywne słuchanie w języku polskim jako ojczystym – diagnoza i profilaktyka*. Niepublikowana praca doktorska napisana pod kierunkiem Jolanty Nocoń, Opole 2021 [dostępna w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Opolskiego].

¹⁶ Do tej pory nie wiadomo, czy percepcja słuchowa tekstu w języku ojczystym i języku obcym przebiegają w identyczny sposób, angażując te same procesy i operacje myślowe. Można jedynie przypuszczać, że tak. Jednak słuchanie w języku obcym jest trudniejsze od słuchania w języku ojczystym. Wynika to przede wszystkim z niedoskonałości opanowania tego języka (norm fonetyczno-fonologicznych, słownictwa, gramatyki itp.) oraz zdawkowej wiedzy o kulturowych uwarunkowaniach kontekstowych, zob. M.U. Chyb, *Sprawności receptywno-produktywne w kształceniu sprawności słuchania*, „Kształcenie Językowe” 2017, s. 29–30.

¹⁷ Przyjmuję, że sprawności z poziomu informacji warunkowane są przez kompetencję językową i komunikacyjną słuchaczy, umożliwiają zrozumienie wypowiedzi (na poziomie lokalnym i globalnym), natomiast sprawności z poziomu operacji poznawczych warunkują przetwarzanie tekstu mówionego, ściśle są więc związane z procesami poznawczymi zaangażowanymi w percepcję wypowiedzi. W naturalnej sytuacji odbioru sprawności z poziomu informacji i z poziomu operacji poznawczych nie da się rozdzielić, są one ze sobą ściśle sprzężone.

¹⁸ W niniejszym artykule wszystkie tabele i wykresy są autorskie, dlatego dalej rezygnuję z podawania źródeł.

¹⁹ Warto zaznaczyć, że na sprawność słuchania, która ma charakter złożony i wieloaspektowy, składa się szereg sprawności, predyspozycji i zdolności, por. M.U. Chyb, A. Tabisz, *Taksonomie sprawności słuchania i mówienia w języku polskim jako ojczystym* [tekst w druku].

przez uczniów szkoły podstawowej, aby mogli oni efektywnie kontynuować naukę na kolejnym etapie kształcenia. Ponieważ w szkole ponadpodstawowej znaczenia nabierają metody podawcze mówione, warto przekonać się, jak ósmoklasiści radzą sobie z rozumieniem słuchanych wypowiedzi i ich przetwarzaniem²⁰ (tab. 1).

Diagnozie zostało poddanych 162 uczniów klas VIII z czterech szkół podstawowych na terenie Opolszczyzny. Każda ze sprawności wymienionych w tab. 1 była badana za pomocą dwóch zadań testowych, które uczniowie wykonywali po jednokrotnym wysłuchaniu tekstu²¹. Zadania oceniano systemem „0–1” – jeden punkt świadczył o tym, że badany opanował daną umiejętność, natomiast 0 – że jej nie opanował (zadanie zostało błędnie rozwiązane bądź opuszczone przez badanego).

Słuchane teksty²² i zadania testowe były dostosowane do wieku ucznia²³. Test 1. opierał się na nagraniu fragmentu²⁴ audycji radiowej *Opowieści ludów świata*, emitowanej na antenie radia Polskie Radio Dzieciom i został rozwiązany przez 162 ósmoklasistów. Z kolei do konstrukcji testu 2. wykorzystano fragment audio-konferencji²⁵ opublikowany w formie audiobooka *Przesuń granice. Człowiek wobec wyzwania*. Test 2. został rozwiązany przez 159 ósmoklasistów.

²⁰ Zob. przypis 17.

²¹ W ten sposób sprawdzano opanowanie wybranych sprawności percepcyjnych (lub jego brak) w quasi-naturalnych warunkach: w autentycznej sytuacji komunikacyjnej odbiorca słucha tekstu najczęściej raz (choć teksty zdigitalizowane bądź utrwalone na innych nośnikach, np. magnetycznych, mogą zostać przez słuchacza odtwarzane kilkakrotnie).

²² Do konstrukcji narzędzia badawczego wykorzystano dorobek glottodydaktyczny, ponieważ zarówno metodyka umiejętności słuchania w językach obcych, jak i jej diagnoza zostały do tej pory bardzo dobrze opracowane.

²³ Warto w tym miejscu wymienić cechy językowe wybranych tekstów (w opinii Autorki), są to m.in.: przewaga prostych konstrukcji składniowych nad złożonymi, przewaga słownictwa ogólnego nad abstrakcyjnym, przewaga słownictwa znanego uczniom nad nieznanym, mała częstotliwość występowania wyrażen i zwrotów metaforycznych, przewaga stylu neutralnego nad nacechowanym, obecność zwrotów do odbiorcy, a także cechy pozajęzykowe, m.in.: dobra, wyraźna artykulacja, odpowiednie tempo mówienia, przyjazny tembr głosu (cechy pozajęzykowe audycji radiowej), por. T. Piekot, G. Zarzeczny, *Prosta polszczyzna*, „Przegląd Uniwersytecki” 2013, nr 4, s. 26–28; A. Starzec, *Styl popularnonaukowy – styl dyskursu popularnonaukowego*, [w:] *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Kraków 2013, s. 71–110; T. Piekot, M. Maziarz, *Styl „plain language” i przystępność języka publicznego jako nowy kierunek w polskiej polityce językowej*, „Język a Kultura” 2014, t. XXIV, s. 307–324.

²⁴ Test oparto na odcinku poświęconym Andamanom. Uznano, że uczniowie mogą nie posiadać wiedzy na temat archipelagu i jego mieszkańców, dlatego zadania testowe sprawdzają, jak uczniowie radzą sobie z tekstem przekazującym nowe informacje. Sytuacja testowa przypominała więc naturalne warunki lekcyjne, w których nauczyciele przekazują wiedzę m.in. w formie wykładu.

²⁵ Słuchany przez ósmoklasistów fragment jest częścią szóstą audiobooka zatytułowaną *Zdobądź swój Everest* i został udostępniony w serwisie YouTube. Dwaj podróżnicy, Leszek Cichy i Marek Kamiński, wypowiadają się o kondycji współczesnego człowieka. Uznano, że za pomocą testu opartego na wywiadzie można zdiagnozować umiejętność odbioru podstawowego gatunku mówionego, a mianowicie – rozmowy. Sytuacja testowa przypominała naturalne warunki odbioru tekstu medialnego, gdyż uczeń postawiony został w roli masowego odbiorcy.

Poziom informacji – ogólne zrozumienie słuchanego tekstu

Pierwsze zadanie sprawdzające ogólne zrozumienie słuchanego tekstu zostało wykonane poprawnie przez 101 ósmoklasistów (62%), okazało się dla nich umiarkowanie łatwe²⁶.

Wykres 1. Dane statystyczne: ogólne zrozumienie słuchanego tekstu – test 1

Zaznacz prawidłową odpowiedź.

Celem audycji radiowej **nie jest** przedstawienie:

- A) niezwykłych miejsc na Ziemi.
- B) niezwykłych roślin i zwierząt żyjących na Ziemi.
- C) wierzeń różnych plemion żyjących na Ziemi.**
- D) kultury różnych mieszkańców Ziemi.

Trzy odpowiedzi spośród podanych były zgodne z tekstem: wypowiedź Anny Wójcikiewicz miała na celu przedstawienie niezwykłych miejsc na Ziemi (Andaman znajdujących się na Półwyspie Malajskim), roślin i zwierząt typowych dla tego regionu geograficznego (rafa koralowa, ptaki, dzioborożec, sowa andamańska, dziki, żółwie morskie, dzikie słonie, słonowodne krokodyle) i kultury Andaman (ludy tubylcze, ich nastawienie do świata, warunków bytowych). Natomiast ani słowem nie zostało wspomniane, w co wierzą plemiona opisywane przez prowadzącą audycję. 22 badanych (14%) uważa, że celem audycji radiowej nie jest przedstawienie fauny i flory, choć w tekście poświęcono duży fragment na opis przede wszystkim zwierząt, „których nie można spotkać nigdzie indziej na Ziemi”²⁷, nazwanymi endemicznymi okazami. 18 osób (11%) stwierdziło, że audycja Wójcikiewicz nie przedstawia niezwykłych miejsc na Ziemi, najprawdopodobniej uznając, że opisywane miejsce nie jest „niezwykłe”, choć w wypowiedzi autorka bezpośrednio wartościuje Andamany,

²⁶ Interpretacja wskaźników łatwości zadania zob. B. Niemierko, *Pomiar wyników kształcenia*, Warszawa 1999, s. 154. Prawidłowe odpowiedzi zapisano **boldem**, a na wykresach oznaczono je kolorem zielonym.

²⁷ Wszystkie dołączane cytaty, podczas omawiania zadań z testu 1., pochodzą z wybranego odcinka audycji radiowej, <https://www.polskieradio.pl/18,Polskie-Radio-Dzieciom/5828,Opowiesci-ludow-swiata> [dostęp: 8.01.2020]. W dalszych częściach pracy rezygnuję z podawania źródła.

określając je jako miejsce malownicze, rajske, nieskazitelne. Tyle samo ósmoklasistów, 18 (11%), stwierdziło, że Anna Wójcikiewicz nie miała na celu przedstawienia kultury różnych mieszkańców Ziemi. Wydawać by się mogło, że odpowiedź ta zostanie odrzucona przez wszystkich badanych, ponieważ sam tytuł audycji radiowej *Opowieści ludów świata* świadczy o tym, że tekst będzie poświęcony szeroko rozumianej kulturze. Ponadto prowadząca skupiła się przede wszystkim na opisie ludów tubylczych i ich trybu życia. Być może ósmoklasiści inaczej rozumieją kulturę, traktując ją jako termin w wąskim znaczeniu, np. oznaczającym dobra materialne, wytwory społeczeństwa/ wysoki poziom jego rozwoju lub sposób zachowywania się ludzi²⁸. Na wybór błędnych odpowiedzi mogła mieć wpływ bariera językowa, uczniowie nie znali znaczenia przymiotników: „endemiczny”, „niezwykły”, „rajski”, „malowniczy”, a także rzeczownika „kultura”.

Drugie zadanie diagnozujące tę samą sprawność zostało poprawnie wykonane przez 62 badanych (39%), okazało się dla nich trudne.

Wykres 2. Dane statystyczne: ogólne zrozumienie słuchanego tekstu – test 2

W wywiadzie Leszek Cichy i Marek Kamiński:

A) wyrażają swoje przemyślenia dotyczące realizacji własnych celów.

B) wyjaśniają, dlaczego warto za wszelką cenę realizować własne cele.

C) zachęcają innych do realizacji własnych celów.

D) wyrażają swoje uczucia związane z realizacją własnych celów.

Mniej niż połowa badanych słusznie uznała, że w słuchanym wywiadzie podróżnicy wyrażają swoje przemyślenia dotyczące realizacji własnych celów. Pozostali uczniowie (57%) nie byli w stanie udzielić poprawnej odpowiedzi na to pytanie. 28% ósmoklasistów uznała, że Cichy i Kamiński zachęcają innych do realizacji własnych celów: w tekście nie ma na ten temat mowy. 17% badanych stwierdziło z kolei, że w wywiadzie wyjaśnia się, dlaczego za wszelką cenę warto realizować własne cele, lecz podróżnicy mówią raczej o sposobach realizacji własnych celów, a nie wskazują na ich powód. Natomiast 13% uczniów stwierdziło, że w tekście pojawiają się komunikaty o funkcji ekspresywnej. Podobnie jak w przypadku pozostałych dystraktorów żaden podróżnik nie mówi o swoich uczuciach: jedynie Leszek Cichy

²⁸ Por. <https://sjp.pwn.pl/sjp/kultura;2565197.html> [dostęp: 8.01.2021].

zaczyna wypowiedź od przywołania wspomnień spotkań ze swoimi fanami, którzy pytali go o to, co czuł, po tym jak zdobył Everest, jednak podróżnik pozostawia to pytanie bez odpowiedzi.

Poziom informacji – szczegółowe zrozumienie słuchanego tekstu

Pierwsze zadanie sprawdzające szczegółowe zrozumienie słuchanego tekstu zostało poprawnie wykonane przez 60 uczniów (37%), okazało się dla nich trudne.

Łatwość zadania: 0,37
Fracja opuszczeń: 0,06

Wykres 3. Dane statystyczne: szczegółowe zrozumienie słuchanego tekstu – test 1

Zaznacz, czy podane zdania są zgodne z tekstem (prawda), czy nie (fałsz).

		PRAWDA	FAŁSZ
1.	Większość wysp archipelagu jest zamieszkiwana.		x
2.	Mieszkańcy archipelagu nie mieli nigdy kontaktu z cywilizacją.		x
3.	Archipelag zamieszkują różne ludy tubylcze.	x	
4.	Dostęp do niektórych części archipelagu jest utrudniony przez jego mieszkańców.	x	
5.	Współczesna wiedza o wszystkich mieszkańcach archipelagu jest rozległa.		x
6.	Współcześnie archipelag jest coraz częściej zamieszkiwany.	x	
7.	Archipelag składa się z wielu miast i miasteczek.		x
8.	W przeszłości nie odnotowano wpływu obcych kultur na archipelag.		x

Aby otrzymać punkt, badany musiał udzielić minimum 7 poprawnych odpowiedzi, tzn. dopuszczono możliwość popełnienia jednego błędu. Warunek ten został spełniony jedynie przez 60 (37%) ósmoklasistów, z czego 14 osób (9%) udzieliło wszystkich poprawnych odpowiedzi, a 46 uczniów popełniło 1 błąd (28%). Pozostali popełnili: 2 błędy – 70 badanych (43%); 3 błędy – 17 (10%), 4 błędy – 4 (3%), 6 błędów – 1 (4%).

Najtrudniejsze okazały się twierdzenia 2. (łatwość: 0,6) i 8. (0,65) wymagające od uczniów wyciągnięcia wniosków na podstawie przesłanek zawartych w tekście. Pozostałe twierdzenia były dla nich łatwe, a jedno (3.) – bardzo łatwe (wynika to z faktu, że przez całą audycję prowadząca mówiła o mieszkańcach archipelagu, 0,88). Można zatem stwierdzić, że ósmoklasistom sprawia problem rozumienie informacji sparafrazowanych, zwłaszcza tych, na które odpowiedzi w tekście zostały przekazane w sposób pośredni i wymagają od słuchacza analitycznego myślenia.

Badani nieco lepiej poradzili sobie z drugim zadaniem sprawdzającym szczegółowe zrozumienie słuchanego tekstu. Poprawnej odpowiedzi udzieliło 80 ósmoklasistów (50%), zadanie okazało się dla nich umiarkowanie trudne.

Wykres 4. Dane statystyczne: szczegółowe zrozumienie słuchanego tekstu – test 2

Zaznacz cztery informacje, o których mowa w wywiadzie.

1. Ludzie chcą żyć w sposób nieprzeciętny.
2. Każdy powinien doceniać własne sukcesy.
3. Należy głośno mówić o swoich marzeniach, ponieważ umożliwia to ich realizację.

4. Na Mount Everest koniecznie trzeba wejść latem.
5. Słowa Szekspira tłumaczą, czym jest prawdziwa przeciętność.
- 6. Przeciętność dotyczy zarówno czynów człowieka, jak i jego charakteru.**
- 7. Praca nad samym sobą pozwala wyzbyć się przeciętności.**
8. Świat zewnętrzny jedynie przeszkadza w walce z przeciętnością.

Uczniowie spośród 8 sparafrazowanych informacji mieli wybrać 4 zgodne z wysłuchanym tekstem. Warunkiem przyznania punktu było udzielenie minimum 3 poprawnych odpowiedzi. Został on spełniony przez 80 osób, z czego 64 (40%) badanych udzieliło 3 poprawnych odpowiedzi, a 16 (10%) – czterech, czyli bezbłędnie wykonało zadanie 2 błędy popełniło 59 uczniów (37%), 3 błędy popełniło 9 badanych (6%), natomiast 2 (1%) osoby popełniły 4 błędy, tzn. nie udzieliły ani jednej poprawnej odpowiedzi. Informacje z tekstu, które powinny zostać uznane przez badanych za poprawne, charakteryzowały się umiarkowanym stopniem łatwości (wartość wskaźnika łatwości wyniosła kolejno: stwierdzenie 2. – 0,48; 3. – 0,5; 6. – 0,53; 7. – 0,64). Najłatwiejsze dla badanych okazały się informacje szczegółowe pochodzące z wypowiedzi Marka Kamińskiego, co najprawdopodobniej wynikało z faktu, że był to koniec nagrania, a więc uczniowie łatwiej zapamiętali niedawno usłyszane informacje (miała na to wpływ pamięć krótkotrwała).

Jeżeli zaś chodzi o dystraktory (łącznie w zadaniu było ich 4), dwa z nich uczniowie bardzo często wybierali: 84% badanych uznało, że w tekście mówiono o tym, że słowa Szekspira tłumaczą, czym jest prawdziwa przeciętność [odpowiedź 5.], a 52% ósmoklasistów stwierdziło, że według słów podróżnika ludzie chcą żyć w sposób nieprzeciętny [odpowiedź 1.]. Większość badanych najwidoczniej zapamiętała fragment dotyczący słów Szekspira, lecz nie zrozumiała jego przesłania. Kamiński stwierdza:

Mi jest bliskie takie zdanie z Szekspira, z Szekspira chyba: „Choćbym był zamknięty w skorupce orzecha i tak będę władcą nieskończonych przestrzeni”, także bardziej jest mi bliskie, bardziej jest mi bliski ten świat wew... wewnętrzny niż zewnętrzny²⁹.

Słowa te tłumaczą, czym jest nieprzeciętność, a nie przeciętność, jak stwierdziła ponad połowa ósmoklasistów. Z kolei wybór 1. dystraktora wynikał najprawdopodobniej z nadinterpretacji słuchanego tekstu. Ósmoklasiści być może doszli do wniosku, że skoro w tekście jest mowa o nieprzeciętności, podróżnicy twierdzą, że ludzie chcą żyć w sposób nieprzeciętny. Jednak takiego twierdzenia nie ma w tekście. Prowadząca wywiad jedynie zapytała:

Panie Leszku, bo mówią dzisiaj, że jedną z takich chorób współczesnego świata jest właśnie choroba przeciętności. Teraz moje pytanie, w sumie do obydwóch Panów. Czy każdy z nas dzisiaj, jeżeli nie chce żyć przeciętnie, czy musi zdobyć Everest albo obydwie bieguny, żeby życie rzeczywiście było nieprzeciętne, czy też gdzie indziej należy szukać tej nieprzeciętności?

²⁹ Wszystkie dołączane cytaty, podczas omawiania zadań z testu 2, pochodzą z wybranego fragmentu wywiadu, <https://www.youtube.com/watch?v=chMfj7g7cZk> [dostęp: 8.01.2021]. W dalszej części pracy rezygnuję z podawania źródła.

Użyła więc zdania warunkowego, a nie oznajmującego. Uczniowie zapamiętali informację, niekoniecznie rozumiejąc ją dokładnie i na tej podstawie próbowali zrekonstruować sens słuchanego tekstu.

Pozostałe dystraktory były o wiele rzadziej wybierane. 19% uznało, że świat zewnętrzny jedynie przeszkadza w walce z przeciętnością (choć Marek Kamiński o tym w ogóle nie mówił, stwierdził jedynie, że dla człowieka często ważniejsze są dokonania w świecie zewnętrznym), natomiast 12% badanych uznało, że na Mount Everest koniecznie trzeba wejść latem, co również mija się z prawdą – Cichy jedynie wspomniał, że łatwiej zdobyć Everest latem niż zimą.

Poziom informacji – podsumowanie

Średnie wyniki uczniów w ramach sprawności z poziomu informacji prezentują się następująco³⁰:

Tab. 2. Średnie wyniki uczniów. Poziom informacji

Gatunek	Poziom informacji	
	Ogólne zrozumienie słuchanego tekstu	Szczegółowe zrozumienie słuchanego tekstu
Audycja radiowa	62% (umiarkowanie łatwe)	37% (trudne)
Wywiad	39% (trudne)	50% (umiarkowanie trudne)
Średni wynik	51%	44%

Ósmoklasiści w stopniu średnim radzą sobie z słuchowym odbiorem informacji (tab. 2). Dla badanych nieco łatwiejsza jest percepcja na poziomie globalnym (51%) niż lokalnym (44%). Różnica w średnich wynikach jest jednak niewielka (7 punktów procentowych) i może wynikać z błędu statystycznego. Ósmoklasistom mniej trudności sprawia ogólne zrozumienie audycji radiowej niż wywiadu (różnica wyniosła 23 punkty procentowe), być może spowodowane jest to częstym kontaktem badanych z tekstami informacyjnymi w szkole. Z kolei uczniowie lepiej poradzi sobie ze szczegółowym zrozumieniem treści wywiadu niż audycji radiowej, możliwe, że różnica, wynosząca 13 punktów procentowych, wynika z typu zadania: ósmoklasistom łatwiej było wybrać cztery informacje (z ośmiu) pojawiające się w słuchanym wywiadzie niż rozstrzygnąć prawdziwość 8 twierdzeń.

Poziom operacji poznawczych – selekcja informacji

Z pierwszym zadaniem sprawdzającym umiejętność selekcji usłyszanych informacji poradziło sobie 67 badanych (41%). Zadanie okazało się trudne dla ósmoklasistów.

³⁰ W nawiasie podaję wskaźnik łatwości zadania.

Wykres 5. Dane statystyczne: selekcja informacji – test 1

Odpowiedz pisemnie na poniższe pytania.

1. Gdzie znajdują się Andamany?
2. Dlaczego Negrycy nie mają styczności z cywilizacją?
3. Jakie zwierzęta można spotkać na Andamanach?
4. Dlaczego Andamany są atrakcyjnym miejscem dla przyjezdnych?
5. Jaką funkcję w przeszłości pełnił Port Blair?

Badani po wysłuchaniu tekstu mieli odpowiedzieć na 5 szczegółowych pytań, dzięki którym sprawdzono, czy są oni w stanie wyselekcjonować usłyszane informacje. Warunkiem otrzymania punktu było udzielenie wszystkich poprawnych odpowiedzi. 67 (41%) ósmoklasistów poradziło sobie bardzo dobrze i odpowiedziało poprawnie na wszystkie pytania, np.³¹:

[1]

1. Na archipelagu koło morza Andamańskiego południowe wybrzeże Azji.
2. Gdyż są wrogo nastawieni do innych oraz nie są odporni na niektóre choroby.
3. Można spotkać dzioborożce, dzikie słonie oraz słodkowodne krokodyle.
4. Gdyż mają piękne krajobrazy oraz są tam tubylcy.
5. Jedyne miasto Andamanów Port dla piratów.

³¹ W nawiasie podaję wskaźnik łatwości zadania.

[2]

1. Andamany znajdują się na półwyspie malajskim.
2. Negrycy nie mają styczności z cywilizacją ponieważ nie mają takiej potrzeby, nie są odporni na choroby.
3. Można tam spotkać, dziki, słonie, krokodyle, ptaki.
4. Ponieważ mają piękny krajobraz oraz różnego rodzaju zwierzęta.
5. Port Blair pełnił funkcje bazy dla piratów.

Pozostali popełnili 1 błąd – 27 osób (17%), 2 błędy – 30 (19%), 3 błędy – 14 (9%), 4 błędy – 4 (2%), 5 błędów – 3 (2%) bądź nie udzielili odpowiedzi na wybrane pytania: 11 (7%) osób ominęło jedno pytanie, a 4 uczniów (2%) opuściło dwa pytania. Większość pytań okazała się łatwa dla badanych, jedynie 2. pytanie było dla nich umiarkowanie trudne (wskaźniki łatwości są następujące: pytanie 1. – 0,83; pytanie 2. – 0,60; pytanie 3. – 0,84; pytanie 4. – 0,75; pytanie 5 – 0,81).

Najwidoczniej wymaganie ilościowe okazało się zbyt trudne, ósmoklasiści nie są w stanie po wysłuchaniu tekstu udzielić 5 poprawnych odpowiedzi. Sytuacja ta jest zrozumiała, odbiorca słuchając tekstu, nie musi i najczęściej nie jest w stanie zapamiętać wszystkich przedstawionych w nim informacji. Zadanie miało na celu sprawdzenie, jak mogą radzić sobie ósmoklasiści z przyswajaniem nauczycielskiego wykładu w sytuacji lekcyjnej, w której to zwykle wymaga się od ucznia zapamiętania wszystkich przekazywanych informacji. Uzyskane wyniki badań potwierdzają jedynie tezę, że jest to niemożliwe.

Uczniowie gorzej poradzili sobie z drugim zadaniem. Zostało ono rozwiązane przez 37 ósmoklasistów, co stanowi 23% badanych, okazało się dla nich trudne.

Łatwość zadania: 0,23

Frakcja opuszczeń: 0,23

Wykres 6. Dane statystyczne: selekcja informacji – test 2

Co, według podróżników, jest najważniejsze w życiu? Dopasuj po jednej odpowiedzi do każdego podróżnika. Wpisz odpowiednią literę w miejscu na odpowiedź.

- A) Mówienie innym o swoich marzeniach.
- B) Myślenie o rzeczach, które można było osiągnąć.
- C) Bogate życie wewnętrzne. – Marek Kamiński**
- D) Osiągnięcia w sferze materialnej.
- E) Pokonywanie własnych barier i ograniczeń.
- F) Powierzchowne traktowanie innych.
- G) Realizacja własnych marzeń. – Leszek Cichy**
- H) Wielokrotne wykonywanie różnych czynności.

Zadanie wymagało selekcji informacji z całego wywiadu. Warunkiem uzyskania punktu było udzielenie dwóch poprawnych odpowiedzi, tzn. dopasowanie do każdego podróżnika odpowiedniego twierdzenia. Warunek został spełniony przez 23% badanych. Z pozostałych ósmoklasistów: 16% badanych poprawnie dopasowało tylko stwierdzenie do wypowiedzi Leszka Cichego, natomiast 2% badanych – tylko do wypowiedzi Marka Kamińskiego. Reszta badanych (47%) udzieliła dwóch błędnych odpowiedzi. W przypadku pierwszej części zadania, dotyczącej Leszka Cichego, często przez badanych był wybierany dystraktor A (Mówienie innym o swoich marzeniach – 23%) oraz E (Pokonywanie własnych barier i ograniczeń – 9%). Pierwszy wybór mógł wynikać z powierzchownego zrozumienia: Leszek Cichy mówił o potrzebie głośnego mówienia o swoich marzeniach, a nie o przekazywaniu informacji o nich innym; natomiast drugi – mógł być wynikiem nadinterpretacji wypowiedzi podróżnika, który mówił jedynie o realizacji swoich celów, a także o tym, że czynność powtórzona jest łatwiejsza do wykonania niż zrobienie tego po raz pierwszy – w wywiadzie nic nie zostało powiedziane o pokonywaniu trudności. Z kolei w drugiej części zadania, dotyczącej wypowiedzi Marka Kamińskiego, badani często wybierali odpowiedź H (Wielokrotne wykonywanie różnych czynności – 21%), a także E (Pokonywanie własnych barier i ograniczeń – 10%). Kamiński jedynie stwierdził, że zgadza się z wypowiedzią Cichego: „Tak, mi też jest bliskie, co powiedział Leszek o tym, o matrycy i też jakby o tym wypowiadaniu marzeń, też o myśleniu marzeń, o wyobrażaniu sobie ich, o wizualizacji”, lecz nie powiedział, że propozycja Cichego jest najważniejsza w życiu, ponadto w ogóle nie poruszał

tematu pokonywania trudności w realizacji marzeń, jego wypowiedź była skupiona na wyjaśnieniu ważności życia wewnętrznego.

Poziom operacji poznawczych – wyciąganie wniosków

Ósmoklasistom sprawia trudność wyciąganie wniosków na podstawie usłyszanych informacji. Pierwsze zadanie okazało się dla nich umiarkowanie łatwe, zostało poprawnie rozwiązane przez 97 uczniów (60%).

A. Wybierz zdjęcie przedstawiciela Andamanów³².

□ A

□ B

□ C

B. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Łatwość zadania: 0,60

Frakcja opuszczeń A: 0,01

Frakcja opuszczeń B: 0,10

Wykres 7. Dane statystyczne: wyciąganie wniosków – test 1

³² Źródła fotografii: <http://palkiewicz.com>, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Andamanie>, <http://etraveler.pl> [dostęp: 26.10.2019].

Zadanie składało się z dwóch części. Pierwsza z nich (niepunktowana³³) została wykonana poprawnie przez większość badanych (81%): uczniowie mieli za zadanie zdecydować, która z fotografii prezentuje przedstawiciela Andaman. Jedynie ostatnia fotografia (C) przedstawiała niskiego mężczyznę o kędzierzawych włosach, nie-
noszącego ubrań. Uczniowie udzielający prawidłowej odpowiedzi zwracali uwagę na następujące cechy mężczyzny:

- niski wzrost (informacja została umieszczona 68 uczniowskich wypowiedziach), np.:

Niski wzrost bardzo ciemna skóra.

- wełniste/kręcone/gęste włosy (47 wypowiedzi), np.:

W tekście był opisany wygląd – niski, kręcone włosy, podobni do Afrykańczyków, bardzo ciemna skóra.

- ciemną skórę (41 wypowiedzi), np.:

Są to niskie osoby o bardzo ciemnej skórze. Mają wełniste włosy.

- podobieństwo do Afrykańczyków, rysy twarzy (25), np.:

Andamani mają bardzo ciemną skórę, wełniste włosy i rysy twarzy podobne do Afrykańczyków.

- brak ubrań/ nietypowy ubiór (16), np.:

Postać na rysunku nie jest wysoka i nie ma odzieży na sobie. Jest podobna do ludzi z Afryki.

- typ życia (6), np.:

Andamowie żyją w pobliżu morza i oceanów więc mają muszelki.

Na pozostałych dwóch fotografiach znajdowali się wysocy mężczyźni, jeden o krótkich włosach, drugi z fryzurą przypominającą kok, obaj byli ubrani. Uczniowie nie powinni mieć więc problemu z zaznaczeniem poprawnej odpowiedzi, jedynie 10 (6%) z nich zaznaczyło odpowiedź A, a 18 (11%) – B. Najwidoczniej nie zapamiętali oni szczegółowego opisu Wójcikiewicz i zaznaczyli czarnoskórego mężczyznę, który mógłby zostać uznany za przedstawiciela Andaman, chociażby po charakterystycznym, ludowym stroju.

Dla ósmoklasistów trudność stanowiło uzasadnienie swojego wyboru: wyjaśnienie, na podstawie jakiej przesłanki wybrali akurat tę, a nie inną odpowiedź. Z drugą (punktowaną) częścią zadania poradziła sobie ponad połowa badanych (60%), aż 17 (10%) osób nie podjęło się jej wykonania, a 48 uczniów (30%) udzieliło odpowiedzi, które charakteryzowały się:

- zbytnią ogólnością (wypowiedź ucznia nie uzasadnia jego wyboru, pasuje do każdej fotografii) – 24 (15%) wypowiedzi, np.:

Ponieważ najbardziej pasuje do opisu w audycji radiowej [odp. C].

³³ Punktowano jedynie drugą część zadania, a mianowicie uzasadnienie odpowiedzi.

- interpretacją wychodzącą poza tekst (uczniowie nie odwołali się do treści audycji, a formułowali swoje wnioski na podstawie ogólnego wyobrażenia o mieszkańcach Andaman) – 15 (9%) wypowiedzi, np.:

Wybrałam zdjęcie nr A, ponieważ myślę, że wódz plemienia powinien być najstarszy i najlepiej ubrany [A].

- błędnym wyjaśnieniem (uczniowie nadinterpretowali to, co znajduje się fotografii lub też jej jakość) – 9 (5%) wypowiedzi, np.:

Zdjęcie jest najgorszej jakości, dla tego musiało być zrobione najwcześniej [C].

Badani gorzej poradzili sobie z drugim zadaniem. Zostało ono poprawnie wykonane przez 51 ósmoklasistów (32%) i okazało się dla nich umiarkowanie trudne.

Wykres 8. Dane statystyczne: wyciąganie wniosków – test 2

A. Która sentencja³⁴ odnosi się do wypowiedzi Leszka Cichego i Marka Kamińskiego. Dopasuj jedną sentencję do każdego podróżnika.

Każdy z nas jest na tym świecie w jakimś celu. Twój geniusz rozbłyśnie i wypełni Twoje życie szczęściem w momencie, w którym odkryjesz swój wyższy cel i skierujesz całą swoją energię w tym kierunku.

Najwięcej wymagaj od siebie, nie od innych.

Wszystkie nasze marzenia mają szansę się spełnić, jeśli mamy odwagę je zrealizować.

Nigdy nie oceniaj ludzi po wyglądzie. Życie jest kręte niczym rzeka i nie jesteś w stanie wiedzieć, co dana osoba przeszła. Bogate serce może ukrywać się pod nędznym płaszczem.

B. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Ósmoklasiści spośród czterech sentencji mieli wybrać po jednej pasującej treściowo do wypowiedzi każdego podróżnika. Nie punktowano wyboru sentencji, ponieważ

³⁴ Źródła sentencji: <http://www.moc2.pl/cytaty/twoj-geniusz-rozblyśnie/>, https://www.temysli.pl/59945/Wszystkie_nasze_marzenia_maja_szanse_sie.html, <https://piękne-cytaty.7web.pl/obrazek/2385>, <https://www.lifeorlove.com> [dostęp: 26.10.2019].

każda z nich odnosiła się do treści wywiadu i mogła zostać dopasowana do wypowiedzi zarówno Cichego, jak i Kamińskiego. Badani najczęściej wybierali sentencję C (106 – 67%) do wypowiedzi Leszka Cichego, który mówił o realizacji marzeń i niewątpieniu w siebie podczas ich realizacji, natomiast do tekstu Kamińskiego (mówiącego o wyższości życia wewnętrznego nad zewnętrznym) dopasowywali wypowiedź D (53 – 33%).

Warunkiem uzyskania punktu było uzasadnienie swojego wyboru, tzn. wykazanie związku sentencji ze słuchanym wywiadem. Ósmoklasiści musieli odwołać się do treści wywiadu i wykazać się zrozumieniem zarówno wybranych przez siebie sentencji, jak i wypowiedzi podróżników, znaleźć ich cechy wspólne. Na 159 badanych, jedynie 51 (32%) było w stanie uzasadnić swój wybór, np.:

Pan Leszek dużo wypowiadał się o marzeniach i sposobach na ich spełnienie. Pan Marek opowiada o spełnieniu wewnętrznym, nie o zewnętrznym [C, D].

Pozostałym badanym zadanie sprawiło trudność: 6% nie podjęła się w ogóle jego wykonania, natomiast 62% ósmoklasistów nie potrafiło uzasadnić swojego wyboru i powiązać przesłania tekstu z treścią sentencji, np.:

L. Cichy tak uważa i tak jest [C, D].

Poziom operacji poznawczych – podsumowanie

Średnie wyniki uczniów w ramach sprawności z poziomu operacji poznawczych prezentują się następująco:

Tab. 3. Średnie wyniki uczniów. Poziom operacji poznawczych

Gatunek	Selekcja informacji	Wyciąganie wniosków
Audycja radiowa	41% (trudne)	60% (umiarkowanie łatwe)
Wywiad	23% (trudne)	32% (trudne)
Średni wynik	32%	46%

Ósmoklasiści w stopniu średnim opanowali sprawności percepcyjne z poziomu operacji poznawczych (tab. 3). Badanym mniejszą trudność sprawia wyciąganie wniosków (46%) niż selekcja informacji (32%). Różnica w średnich wynikach, 14 punktów procentowych, może wynikać zarówno z poziomu trudności zadania, jak i słuchanego tekstu: ósmoklasistom łatwiej było pisemnie odpowiedzieć na 5 pytań odnoszących się do słuchanej audycji radiowej niż dopasować odpowiedź do pytania związanego ze słuchanym wywiadem. Selekcja informacji z tekstu o charakterze żywej interakcji (w którym porusza się kilka wątków naraz) sprawia badanym większą trudność niż wybór informacji z wypowiedzi informacyjnej (spójnej, logicznie uporządkowanej), przypominającej nauczycielski wykład.

Ponadto ósmoklasiści lepiej sobie radzą z wyciąganiem wniosków na podstawie materiału ikonograficznego (ponad połowa badanych była w stanie wybrać zdjęcie przedstawiciela Andaman i uzasadnić swoje zdanie) niż tekstu pisanego (sentencji).

Zakończenie

Zestawiając ze sobą średnie wyniki uczniów w ramach każdej badanej sprawności, można uznać, że badani w stopniu średnim radzą sobie ze słuchaniem tekstów (wykres 9).

Wykres 9. Średnie wyniki uczniów w ramach każdej badanej sprawności

Tab. 4. Średnie wyniki uczniów. Poziom informacji i operacji poznawczych

	Poziom informacji	Poziom operacji poznawczych
Średnie wyniki	48%	39%
	44%	

Blisko co drugi ósmoklasista jest w stanie zrozumieć na poziomie globalnym i lokalnym słuchane teksty, a co trzeci uczeń radzi sobie ze sprawnościami z poziomu operacji poznawczych (tab. 4). Ponieważ średnie wyniki w ramach każdego typu badanej sprawności są zbliżone do siebie, różnica pomiędzy nimi wynosi 9 punktów procentowych, a średnia wszystkich badanych sprawności wyniosła 44%, można uznać, że statystycznie badane sprawności percepcyjne sprawiają ósmoklasistom trudność: wyniki badanych są umiarkowanie niskie³⁵. Najprawdopodobniej spowodowane jest to nie tylko niedostatecznym opanowaniem umiejętności słuchania, ale także innymi przyczynami poznawczymi (np. niedostatkami pamięci słuchowej, słabą koncentracją na komunikacie odbieranym drogą słuchową i brakiem umiejętności korzystania z różnego rodzaju strategii wspierających percepcję słuchową) bądź sytuacyjnymi (np. nową sytuacją testową: uczniowie po raz pierwszy rozwiązywali test słuchania w języku polskim jako ojczystym).

Z uzyskanych danych można wysnuć hipotezę³⁶, że uczniowie nie opanowali wybranych sprawności percepcyjnych w stopniu wystarczającym, nie są więc przy-

³⁵ Por. B. Niemierko, *Diagnostyka edukacyjna. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2009, s. 109.

³⁶ Z powodu nieidealnego narzędzia badawczego prezentowane w niniejszej pracy wyniki uczniów i wyciągane na ich podstawie wnioski należy traktować jako hipotezę badawczą. Dobrym rozwiązaniem byłoby również przeprowadzenie diagnozy umiejętności słuchania wśród liczniejszych grup badawczych. Uzyskane w ten sposób wyniki badań mogłyby

gotowani do pełnienia roli słuchacza na dalszych etapach kształcenia, a także w naturalnych warunkach porozumienia się. Dlatego kształcenie percepcji słuchowej powinno zostać włączone do edukacji polonistycznej.

Bibliografia

- Adler R.B., Rosenfeld L.B., Proctor R.F., *Relacje interpersonalne. Proces porozumiewania się*, przeł. G. Skoczylas, Poznań 2006.
- Aitchison J., *Ssak, który mówi. Wstęp do psycholingwistyki*, przeł. M. Czarnecka, Warszawa 1991.
- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., *Tekstologia*, Warszawa 2009.
- Chyb M.U., *Efektywne słuchanie w języku polskim jako ojczystym – diagnoza i profilaktyka*. Niepublikowana praca doktorska napisana pod kierunkiem Jolanty Nocoń, Opole 2021 [dostępna w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Opolskiego].
- Chyb M.U., *Krótką historią rozwijania umiejętności słuchania na lekcjach języka polskiego*, „Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia” 2018, nr 9, s. 272–291.
- Chyb M.U., *Sprawności receptywno-produktywne w kształceniu sprawności słuchania*, „Kształcenie Językowe” 2017, s. 29–30.
- Chyb M.U., Tabisz A., *Taksonomie sprawności słuchania i mówienia w języku polskim jako ojczystym* [tekst w druku].
- Dunaj B., Przybylska R., Sikora K., *Język na co dzień*, [w:] *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, red. W. Pisarek, Kraków 1999, s. 227–251.
- Dziewiecki M., *Psychologia porozumiewania się*, Kielce 2009.
- Hörmann H., *Z zagadnień procesu rozumienia*, przeł. M. Witkowski, [w:] *Znaczenie i prawda. Rozprawy semiotyczne*, red. J. Pelc, Warszawa 1994, s. 93–101.
- Niemierko B., *Diagnostyka edukacyjna. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2009.
- Niemierko B., *Pomiar wyników kształcenia*, Warszawa 1999.
- Piekot T., Maziarski M., *Styl „plain language” i przystępność języka publicznego jako nowy kierunek w polskiej polityce językowej*, „Język a Kultura” 2014, t. 24, s. 307–324.
- Piekot T., Zarzeczny G., *Prosta polszczyzna*, „Przegląd Uniwersytecki” 2013, nr 4, s. 26–28.
- Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Język polski*, <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/jezyk-polski-pp-z-komentarzem.-szkola-podstawowa.pdf> [dostęp: 3.01.2021].
- Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła ponadpodstawowa: liceum ogólnokształcące, technikum oraz branżowa szkoła I i II stopnia. Język polski*, <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=23135> [dostęp: 3.01.2021].
- Seretny A., Lipińska E., *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków 2005.

pełniej odzwierciedlać poziom kompetencji słuchania uczniów niż badania przeprowadzone przez autorkę pracy, prezentujące jedynie fragmentaryczny i hipotetyczny obraz umiejętności słuchania uczniów.

Starzec A., *Styl popularnonaukowy – styl dyskursu popularnonaukowego*, [w:] *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Kraków 2013, s. 71–110.

Wilkoń A., *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice 2000.

Wykaz źródeł internetowych

<http://etraveler.pl> [dostęp: 26.10.2019].

<http://palkiewicz.com> [dostęp: 26.10.2019].

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Andamanie> [dostęp: 26.10.2019].

<http://www.moc2.pl/cytaty/twoj-geniusz-rozblysnie/> [dostęp: 26.10.2019].

<https://piekne-cytaty.7web.pl/obrazek/2385> [dostęp: 26.10.2019].

<https://sjp.pwn.pl/sjp/kultura;2565197.html> [dostęp: 8.01.2021].

<https://www.lifeorlove.com> [dostęp: 26.10.2019].

<https://www.polskieradio.pl/18,Polskie-Radio-Dzieciom/5828,Opowiesci-ludow-swia-ta> [dostęp: 8.01.2021].

https://www.temysli.pl/59945/Wszystkie_nasze_marzenia_maja_szanse_sie.html [dostęp: 26.10.2019].

<https://www.youtube.com/watch?v=chMfj7g7cZk> [dostęp: 8.01.2021].

How does an eighth-grader listen? Diagnosis attempt

Abstract

The aim of this article is an attempt to give an answer the question: What is the level of listening skills of the students who come to post-primary school? The author presents the results of research that she carried out using authorial listening comprehension texts. The research involved a group of 162 eighth grade students from four primary schools in Opole. The data obtained from this research show that eighth-graders demonstrate an average level of listening skills, there fore schools should take preventive measures aimed at in creasing the effectiveness of auditory perception.

Keywords: listening skills, polish language as a mothertongue, diagnosis, primary school

Marta Chyb-Winnicka – dr, adiunkt, pracuje w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Opolskiego. Interesuje się lingwodydaktyką, szczególnie doskonaleniem i diagnozą umiejętności słuchania w języku polskim jako ojczystym. Opublikowała kilka artykułów na ten temat.